

SIRADA SUUDİ ARABİSTAN VAR

Yrd.Doç.Dr.Sait YILMAZ*

Giriş:

Ortadoğu'da Arap Baharı başlamadan yani Tunus'tan önce başarılı bir Arap devrimi örneği yoktu. En yakın kitle hareketi 1991'de Cezayir seçimlerini İslamcı Kurtuluş Cephesi (FIS) kazandığında rejimi kovmak için yapılmıştı. Genç Arap eylemcilerin örnek alacakları model; 14 Ocak 2011'de Tunus Devlet Başkanı Ben Ali'nin devrilmesi ile kendiliğinden ortaya çıktı. Modele göre; sokaklar yeterince insanla dolmuş ve büyük kitleler rejimi alt etmişti. Kitle kritik büyüklüğe gelince rejim alarma geçiyor, protestocuları dağıtmak için ateş ediyor ama bu durum daha büyük bir isyanı tetikliyordu. Avrupa istihbaratı durumu hemen kavramış Avrupa Birliği'nin insani yardım (!) diye demokrasi geliştirme fonundan gönderdiği 215 milyon dolar ile Libya'da isyancılar 22 Mayıs 2011'de ofis açmıştı¹. Aynı oyun bugün Suriye'de oynanıyor, bir yandan Suriye yönetimine sivillere ateş etme deniyor ama ateş etmesi için her şey yapılıyor. Çünkü halka karşı silah kullanılması devrimin başlangıcı, rejimin ölüm öpücüğüdür. Suriye'de işin arkasında biraz Batı ama çokça Türkiye ve Suudi Arabistan var. Amaç, İran-Irak-Suriye-Lübnan (Hizbullah) Şii eksenini ortadan kırarak, Ortadoğu'da Sünni hâkimiyeti kurmak, kendi istikrarını sağlamaktır. Bu makalede Suudi Arabistan'ın Arap Baharı'ndaki rolü ve muhtemel geleceği üzerine odaklanacağız.

Bilinmeyen Suudi Arabistan...

S. Arabistan dünyanın dördüncü büyük petrol üreticisidir ve gelirinin %50'si petrolden gelmektedir. Arabistan nüfusu 29 milyon civarında olup, bunun %20-25'i Şii'dir. Nüfusun çoğunluğu 30 yaşın altındadır ve üçte biri 20-24 yaş arasındaki işsiz kesimdir. S. Arabistan'da işsizlik sanıldığı gibi %10 değil %40 civarındadır. Ülkede en az 5 milyon insan fakirdir. Nüfusun %80'inin evi yoktur. Petrol doları zengin bir ülkede para sadece kraliyet ailesine, onların mütteliklerine ve toplumun bazı kesimlerine gitmektedir. Altın plakalı Mercedes arabalarda yaşayan bir kesim aşırı zengin, diğer kesim ise aşırı yoksulluk içindedir. Aylık asgari ücret 830 dolar civarındadır. Eğitim seviyesi düşüktür ve kadınlar evden dışarı çıkmak, toplumun bir parçası olmak, araba sürebilmek istemektedir. Suudi ailesi dünyadaki en geniş kraliyet ailesidir ve gücünü paylaşmak istemez. Suudi hükümeti halka iyi niyetli, sempatik ve reformcu gözükmeğe çalışarak biraz sadık kesim bir oluşturdu. Bu 1950 yılından beri tipik Suudi politikasıdır. Suudi Kralının uçağı ABD Başkanından daha gelişmiştir. Suudi Bakanlar Kurulu'nun yaş ortalaması 65'dir. Suudi ordusundaki subay ve astsubaylar daha çok maaşları ile ilgilidirler ve pek çoğu ithalat, ihracat gibi ikinci bir işe sahiptirler. Orduya ne olduğu onların ilgisini çekmez.

Suudi Arabistan'daki krallığı ayakta tutan üç ana unsur bulunmaktadır; ülkenin sahip olduğu dünyanın en büyük petrol rezervleri, devletin İslamcı inancı manipüle etmesi ve kraliyet ailesinin ABD ile olan ittifakı. S. Arabistan suni olarak bazı kabileler bir araya getirilerek yaratılmış bir ülkedir. Dini kesimler arasında iç çekişmeler hep olmuştur. Son 20 yıl içinde Aşırı İslamcılığın ve İslamcı ideolojinin ortaya çıkışı ile S. Arabistan her iki taraftan baskı görmeye başladı. Suudiler 11 Eylül sonrasında bile Vahabi felsefesini ihraç etmeye devam ettiler. Suudi hükümeti dini bir meşruiyet aracı

* İstanbul Aydın Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi, ORKAM Müdürü, saityilmaz@aydin.edu.tr

¹ Heather A. Conley: Leading from the Front: Europe and the New Libya, Uttara Dukkupati, Center for Strategic and International Studies, (Sep 1, 2011).

olarak kullanılmaktadır. Mekke ve Medine gibi kutsal şehirleri kontrol altında tutması nedeni ile İslami görevlerini öne sürerek reformlara sırt çevirmekte diğer yandan köktendinci Vahabi din adamları ile ittifak kurmaktadır. Suudi Arabistan genel olarak istikrarlı bir ülke olmasına rağmen El Kaide'yi doğuran Sünni İslam Vahhabi hareketine göz yumdu. Suudi Arabistan'da reform karşıtı muhalif güçler Ulema, (din bilginleri) ve şeriatın daha sıkı uygulanmasını isteyen Uyanış (Sahwa) hareketidir. Suudi monarşisi geleneksel olarak ayaklanmalara karşı iki yöntem kullanır²; halkı satın almak ve ulemayı kullanmak.

ABD, 1940 ve 50'lerde Ortadoğu'da iki özel ilişki geliştirdi. Birincisi İsrail ile ve ne olduğu gayet açıktır. İkincisi S. Arabistan ile güvenlik ve askeri yardım karşılığı petrol sözü idi. S. Arabistan'ın bölgesel olaylara bakışı sıfır toplamlıdır. Yani İran kazanırsa kendileri kaybedecektir. Bahreyn ve Yemen dış değil iç politika meselesi olarak görülmekte ve bu ülkelerde Şii yönetimin başa gelmesine müsaade edilmeyecektir. Sınırlarında bir Hizbullah istememektedir. İran nükleer silahları olan büyük bir hayalettir. İran'ın nükleer silah edinmeye çalıştığını düşünen ABD buraya devreye girmekte ve İran'a karşı kolektif güvenliğin merkezinde hala Suudi Arabistan'ı görmektedir. Bu yüzden S. Arabistan'a karşı bir girişim için oldukça kararsızdır. Böylece S. Arabistan-ABD ilişkileri sıkışıp kalmıştır. Bu ilişkiyi hala ayakta tutan petrolün fiyatı ve ABD bütçesine etkisidir. Suudi yönetimi ABD'nin bölgede statüko gücü olmasını istemekte ama ABD'nin bu rolü oynamadığını düşünmektedir. S. Arabistan oldukça hassas bir konumdadır ve şimdilik durumu kontrol ediyor olsa da diğerlerinin başına gelen onun da başına gelecektir. Çünkü diğerleri ile demografileri aynıdır.

Arap Baharı ve Suudi Arabistan

Suudiler 50 yıldır devrim karşıtıdır. Bugüne kadar Arabistan tarihinde iki ayaklanma görüldü. Birincisi 1979'daki Büyük Cami ayaklanması ve diğeri 1981'de doğu vilayetlerinde Şii isyanı idi. Suudi Arabistan'ın 87 yaşındaki Kralı Abdullah'ın Arap Baharı ile birlikte uykuları kaçmaya başladı. Suudi Arabistan Ortadoğu'da on yıllardır bir güç evi olmuştu ama Şubat 2011'de Tunus'ta başlayan ayaklanmalar ile birlikte etki kabiliyetini kaybetmeye başladı. Suriye, Bahreyn ve Yemen için "Arap Baharı" değil "Arap Kışı" diyebiliriz. Suudilerin en sevmediği şey belirsizlik ve istikrarsızlıktır. Şubat 2011'den beri doğu eyaletlerinde Sünni monarşinin baskı yaptığını, eğitim ve sağlık konularında zenginliği paylaşmadığını düşünen Şiiler tekrar küçük protestolara başladılar. Suudi Arabistan da aslında protestocularla pratik yaptı. Yumuşak karşı koyma ile sokaklarda ateş etmek yerine binlercesi (çoğu genç 10.000 kişiden fazla) hapse tıktı. Bu yüzden bunların sesini duyamadık ama protestocular her zaman vardı. Arabistan petrol parası ile medyayı satın almakta ve dünya medyasını da ülkesi hakkında yönlendirmektedir. Bu modern demir perde ile ülkede olan çok şey uluslararası medyaya gitmemektedir.

Arabistan'ın güneyindeki Yemen'de El Kaide'nin lehine karışıklıklar başladı. Doğu'da Bahreyn'de ise Şii çoğunluk ayaklanınca Abdullah İran yanlısı bir yönetimin başa gelmesini önlemek için asker gönderdi. Kuzey'de Irak'ta ise zaten Şii hâkim bir hükümet kuruldu ve nefret ettikleri Şiiler cephe oluşturdu. Batıda Filistinli çoğunluk Ürdün'ün Haşimi Kralı'nın anayasal bir monark olmasını istiyor. Mısır'da bölgesel Sünni istikrarının temel direği olan Mübarek ise zaten devrildi. Geleneksel olarak Suudi kralı böyle durumlarda Amerikan başkanına başvurarak güvenlik garantisi isterdi. Ancak yeni durumda Abdullah bizzat Obama'yı iç güvenliğine tehdit olarak

² Managing Reform? Saudi Arabia and the King's Dilemma, Saban Center at Brookings, (On June 28, 2011).

görmekte, eğer ülkesinde bir ayaklanma çıkarsa önce Obama'nın görevini bırakmasını isteyeceğinden korkmaktadır. Çare olarak Pakistan ile temas ederek bir ayaklanma halinde oradan birlik getirmek için düzenlemeler yapmaktadır. Suudi yönetimi Obama'yı Hüsnü Mübarek'i iktidardan düşürmekle suçlamaktadır. Bahreyn'e isyanı bastırmak için asker gönderdiler ve protestocuları durdurması için Arap devletlerini harekete geçirdiler. Ürdün Kralı Abdullah'a komşu bir ülkede reforma müsaade etmeyeceklerini söylediler. Yemen'de ise Salih'i başka bir güçlü adamla değiştirmek istemektedirler.

Tipik olarak Suudiler sorunları üç şeyin bir ölçüde karışımı ile çözerler; güç, para ve dini ideoloji. Güç genellikle en az kullanılır. Protestolar başladığında Şiilerin bulunduğu doğu vilayetinde tutuklamalar yapıldı. Mesaj açıktı; protesto etme. Dini ideolojinin kullanımı resmi Ulema'nın yayınladığı fetva; "*Protestonun İslam'a aykırı olduğu, bunun yapılmaması gerektiği ve siyasi değişim isteniyorsa bunun caddelerde olmayacağı*" ile sağlandı. Dini kurumlar bu süreçte oldukça mükâfatlandırıldı. Ürdün ve Fas ile kıyaslandığında Suudi Krallığının protestoları önlemek için geniş bir hazinesi vardı. Arap Baharı'nın Riyad'a ulaşmasından korkan S.Arabistan Kralı Abdullah, krallık bakanlık ve kurumları içinde yozlaşmaya karşı sözde bir kampanya başlatarak, uluslararası kamuoyu ve halk gözünde krallık imajını geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kampanya için Amerikalı danışmanlık şirketlerinden faydalanmakta, danışmaların öneri listesi krallık tarafından seçime tabi tutulmaktadır³. Arap ayaklanmaları başladığından beri S.Arabistan, nüfusunu memnun etmek için bol para harcamaya başladı. Kral Abdullah ekonomiyi canlandırma, işsizlikten edebiyat kulüplerine, halkın borçlarını ödemeye kadar pek çok alanda yardım için 130 milyar dolar taahhüt etti.

Suudi Arabistan'ın Geleceği

Yaşlı Kral'ın arkasından gelen tahta aday sıradaki iki kişi 70 ve 80'lerindedir. Kısaca arada iki nesil açığı vardır. Suudi Prensi Sultan'ın uzun süren bir hastalıktan sonra yakın zamanda ölümü büyük karışıklıkların yaşandığı bu dönemde fazla dikkat çekmedi. Sultan, 1962 yılında Savunma ve Havacılık Bakanı olmuştu ve Suud ailesinin düşmanlarına karşı suikast ve entrika düzenlemekte oldukça usta idi⁴. Bu işlerde CIA ile ortaktı ama Amerika'nın da hakkından gelmeye çalıştı. Çin'den gizlice aldığı füzeleri çöle gömene kadar CIA'dan sakladı. Sultan'ın üvey kardeşi şimdiki Kral Abdullah da hastadır ve onun yerini dolduracak ilk aday İçişleri Bakanı olan Prens Nayef gözükmemektedir. Abdullah birkaç yıl önce üç düzine mirasçısından Sadakat Konseyi kurdu ve bu konseyden seçimini onaylamasını isteyebilir⁵. Nayef, Abdullah ve Sultan'dan daha muhafazakâr ve özellikle Arap Baharı'ndan sonra ABD hakkında daha şüphecidir. Çok kinci olan Nayef, İran ve Şiilere düşmandır. Bakan yardımcısı olan oğlu ise El Kaide düşmanıdır. Nayef şu anda Arap uyanışını idare etmekle meşguldür.

Nayef, on yıllardır Taliban, Müslüman Kardeşler, Hamas ve pek çok diğer İslamcı parti ile bağlar kurmuştur. Kral zaten iş göremez durumda ve Sultan da hasta olduğundan pek çok yönden uzun zamandır Suudi Arabistan'da zaten Nayef dönemi vardı. ABD'nin Nayef ile Arabistan'da demokrasinin geleceği konusunda ortak bir zemin bulması kolay gözükmemektedir. Suudiler, ABD'yi İran ve El Kaide ile baş etmek için istemekte ama içişlerine karışmasına karşı çıkmaktadırlar. Çin'in füzelerine ihtiyaç duydukları gibi bir gün nükleer bombaya da ihtiyaç

³ Intelligence Online: Contracts: Riyadh rewrites the rules

⁴ Bruce Riedel: Who's the Next Saudi King? The Daily Beast, (October 22, 2011).

⁵ Bruce Riedel: Who's the Next Saudi King? The Daily Beast, (October 22, 2011).

duyabileceklerinden Pakistan'a çok yakındırlar. Çin'in petrolünün %20'si Suudi Arabistan'dan gelmektedir. Hindistan da monarşiyi desteklemektedir. Körfez monarşileri de Suudilerin doğal olarak işaret çubuğuna bakmaktadır. Halen ABD ile S. Arabistan arasında Arap Baharı süreci, İran ile ilgili ne yapılacağı, petrol fiyatlarının geleceği, Ortadoğu'da nasıl bir yol izleneceği gibi konularda zaten görünür bir gerilim bulunmaktadır⁶. Suudi Arabistan gittikçe çevresinin sarıldığını ve ABD'nin Guliver gibi etrafında dolaştığını düşünmektedir. Ancak, Suudi monarşisi bilmektedir ki ABD'yi kaybederse artık hiçbir şeydirler.

Suudi ailesinin meşruiyeti kadınlara eşit haklar verilmesi gibi siyasi reformlara karşı olan Vahabiler ile yaptığı ittifaka bağlıdır. 15. yüzyıldan kalma Suudi sosyal yapısı içindeki derin yapısal gerilimler onlarca yıllardır petrol zenginliğinin gölgesinde kaldı. Çürümeye başlayan bu garip sosyal sözleşme artık birden bire yırtılabilir. Ülkede pek çok inanç, mezhep ve kabilenin olması reform isteklerini gündemde tutmaktadır. Halk egemenliğinin sağlanması ise sivil toplumun gelişmesini beklemektedir. Bahreyn sınırına yakın ve petrol rezervlerinin bulunduğu bölgedeki ve Suudi topraklarında sabırsız Şii azınlık yaşamakta ve onlarca yıldır ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmektedirler. Suudilerin etrafını etkileme stratejisi bir süre daha devam edecek ama dam birden çökecektir. Bu da Sünni-Şii mezhep savaşı ya da Arap-İran savaşı yanında Arap-İsrail savaşını da tetikleyecektir. Bu durum Ortadoğu'daki Amerikan barışının da (Pax Americana) sonu olabilir. Tüm bu nedenlerle Obama yönetimi Kral Abdullah ile acilen yeni bir anlaşma peşindedir. Bu sadece Arabistan için değil, Suudilerin etkilediği komşu ülkelerdeki monarşilerinde bir yol haritası ile anayasal monarşiler haline gelmesine ikna etmeyi amaçlamaktadır⁷.

Sonuç Yerine; Suudi Arabistan alarm'da..

ABD-Suudi Arabistan ittifakı, kraliyet ailesinin hayatta kalması ve meşruiyetine, hatta uluslararası statüsünü korumasına en büyük katkıyı sağlamaktadır. Bu durum ABD, kraliyet ailesinin kendi çıkarına olduğunu düşündüğü sürece devam edecek ya da ülke kendiliğinden bu rejimden kurtulacaktır. ABD ise çelişkili bir durumdadır. Suudi Arabistan'daki panik Obama'nın yeniden başkan seçilme umudunun en önemli unsuru olabilecek ekonomik kurtuluşuna son verebilir. Bu yüzden ne Suudilerden evrensel haklar istemekte, ne de Bahreyn'e müdahalesine ses çıkarmakta hatta desteklemektedir. Ancak krallık büyük bir ayaklanma ile karşılaşırsa durum değişebilir. Obama yönetimi Arap ayaklanmaları süresince pek çok farklı şekilde reaksiyon gösterdi. ABD için Suudi Arabistan, bölgeye demokrasi getirilmesinin önündeki en büyük engeldir. Şimdilik Kral, 130 milyar dolarlık sübvansiyon ve 60.000 yeni istihdam ile paçayı kurtarmaktadır. Ancak Suudi sistemi de kırılmalıdır ve rejimin çökmekten kaçışı yoktur. Kısaca Suudi Arabistan sadece zaman satın almaktadır.

27.12.2011

⁶ The United States, Saudi Arabia, and the Arab Spring Christopher Boucek *Diane Rehm Show*, June 8, 2011

⁷ Martin S. Indyk: Amid the Arab Spring, Obama's Dilemma Over Saudi Arabia, *The Washington Post*, (April 07, 2011).